

Історичні науки

УДК 94:378(477–25) “1991/2012”

Тетяна Антонюк

Університети міста Києва в міжнародному науково-освітньому просторі (1991–2012 рр.)

Університети міста Києва як лідери розвитку міжнародних зв'язків і співпраці упродовж 1991–2012 рр. напрацювали значний досвід міжнародної діяльності, а найуспішніші увійшли до престижних міжнародних рейтингів. Результати міжнародного співробітництва столичних університетів свідчать про їх вагомий внесок в розвиток інтеграційної політики держави та утвердження в міжнародному науково-освітньому просторі.

Ключові слова: вища освіта, вищі навчальні заклади, міжнародні зв'язки, міжнародне науково-освітнє співробітництво, інтеграція, кадровий потенціал, реформа системи вищої освіти, Україна 1991–2012 рр., університети.

Tatiana Antonyuk

Universities of Kyiv in the International Scientific and Educational Space (1991–2012)

The universities of Kyiv as leaders of international relations and cooperation during 1991–2012 have acquired considerable experience of international activities; the most successful of them have entered the prestigious international rankings. The leading universities developed various directions and forms of international cooperation, and the results of international activities ensure their sustainable development and innovation, gradual integration into the world scientific and educational space.

Keywords: Higher Education, High Schools, International Relations, International Scientific And Educational Cooperation, Integration, Staff Potential, Reform Of Higher Education, Ukraine 1991–2012 Years, Universities.

Татьяна Антонюк

Университеты города Киева в международном научно-образовательном пространстве (1991–2012 гг.)

Университеты города Киева как лидеры развития международных связей и сотрудничества в 1991–2012 гг. нарабатывали значительный опыт международной деятельности, а самые активные вошли в престижные международные рейтинги. Результаты международного сотрудничества столичных университетов свидетельствуют об их весомом вкладе в развитие интеграционной политики государства и утверждение в международном научно-образовательном пространстве.

Ключевые слова: высшее образование, высшие учебные заведения, международные связи, международное научно-образовательное сотрудничество, интеграция, кадровый потенциал, реформа системы высшего образования, Украина 1991–2012 гг., университеты.

У сучасних умовах університети як головні інституції вищої освіти суспільства знань є безпосередніми учасниками і прискорювачами процесів реформування суспільства, утвердження України як суб'єкта міжнародної політики. Вони розвивають міжнародну мобільність студентів і викладачів, докладають власних зусиль для утвердження в міжнародному науковому і освітньому просторі. Міжнародна співпраця між системами вищої освіти країн, окремими вищими навчальними закладами розглядається як вагомий складовий елемент загальноуніверситетської стратегії розвитку, спрямована на їх повноцінну інтеграцію у світовий освітній і науковий простір.

Ставиться мета розглянути основні напрями, форми та результати міжнародної діяльності провідних київських університетів як лідерів науково-освітньої інтеграції в міжнародний освітньо-науковий простір.

Протягом 1991–2012 рр. найвищу активність у розвитку міжнародних зв'язків та співробітництва розвинули КНУ (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), НТУУ «КПІ» (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»), НаУКМА (Національний університет України «Києво-Могилянська академія»), НМУ (Національний медичний університет імені О.О. Богомольця), НАУ (Національний авіаційний університет), НУБіП (Національний університет біоресурсів і природокористування), НПУ (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова), КНТЕУ (Київський

національний торговельно-економічний університет) та інші університети [35].

Провідні київські університети налагодили співпрацю зі світовими й регіональними міжнародними організаціями. Одним з перших в Україні Великої хартії університетів (Magna Charta Universitatum) у вересні 2003 р. підписав НТУУ «КПІ», у 2005 р. – НаУКМА, у вересні 2011 р. до неї приєднались КНУ та НМУ. КНУ брав участь у діяльності Наглядової ради Великої хартії університетів [1, с. 224, 240, 322].

Уже в середині 1990-х рр. КНУ співпрацював з 47 ВНЗ-партнерами з 27 країн, причому з більшою частиною їх зв'язки налагоджено саме в роки незалежності [14, с. 776–778]. Станом на 2012 р. угоди про співпрацю були укладені зі 175 партнерами у 55 країнах світу. Серед партнерів нараховувалося 160 ВНЗ та 15 міжнародних організацій і фондаций [9, с. 91]. Міжнародну співпрацю розвивали всі структурні підрозділи університету. Були створені та діяли спільні магістерські програми з Університетом ім. Поля Сабатьє (м. Тулуза), з Університетом в м. Анже, з Університетом м. Страсбург (Франція), з Інститутом ім. Гердера Лейпцигського університету та багатьма іншими університетами світу [10, с. 79; 15].

Одним із результатів співпраці з представництвами зарубіжних країн у Києві стало створення та діяльність у КНУ мовно-культурних центрів. Станом на 2010–2011 н. р. в університеті функціонувало 17 мовних і культурних центрів різних країн світу, переважно на базі Інституту філології, у

2011–2012 н. р. нараховувалося майже 30 мовно-культурних центрів. У 2012 р. було досягнуто домовленість про відкриття Центру азербайджанської культури, Центру болгарської культури тощо. Протягом 2010–2012 рр. створено чотири мовних і культурних центри за підтримки посольств відповідних країн та на підставі угод із навчальними закладами [14, с. 779].

Зростає рівень міжнародної мобільності студентів і аспірантів університетів. Одним з пріоритетних завдань київських університетів було виконання бюджетної програми МОН України «Навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, науково-педагогічних та педагогічних працівників за кордоном» («100+100+100») [8, с. 182]. Протягом 2012 р. за кордон виїжджало 263 студенти й аспіранти КНУ, для мовного стажування направлено 76 студентів, у міжнародних олімпіадах і змаганнях взяла участь 89 студентів [14, с. 723]. З 2012 р. зросла кількість бажаючих іноземних громадян вступити до магістратури на факультети кібернетики, радіофізики, хімії КНУ [3].

Робота у КНУ іноземних професорів була важливим показником для просування в міжнародних рейтингах. У 1999–2000 н. р. КНУ відвідали 85 іноземних громадян. Протягом вересня 2010 – грудня 2011 рр. для участі у наукових конференціях до університету приїздили 236 іноземців з 20 країн світу [14, с. 723, 795]. Загалом у 2010–2011 н. р. університет відвідали понад 450 зарубіжних гостей із 29 країн світу, із них 215 студентів і аспірантів, решта – викладачі, науковці, члени різноманітних делегацій. Для проведення наукової роботи, участі у конференціях, короткотермінового читання лекцій університет відвідали 97 зарубіжних вчених і викладачів з 20 країн світу. З робочими візитами було прийнято 14 зарубіжних делегацій (загалом 72 особи) [10, с. 87].

За період з 1992–2000 рр. НаУКМА було укладено 51 договір з університетами та міжнародними організаціями 17 країн світу. Крім того, університет реалізував двосторонні наміри про науковий і студентський обмін без укладання угод ще з 30 навчальними закладами й науковими центрами світу [36]. У 2012 р. НаУКМА підписав 5 нових міжнародних угод з вищими освітніми закладами: Гіссенським університетом імені Юстуса Лібіха (Німеччина); Університетом Джорджа Мейсона (США); Університетом Париж Східний (Франція); Університетом Париж Дофін (Франція); Коледжем екології та лісництва Університету штату Нью-Йорк (США) [4, с. 3].

Активну участь у реалізації проекту університетської автономії університету брали члени 140 професійних експертних груп. НаУКМА – член 47 міжнародних наукових і професійних асоціацій. Університет здобув перше індивідуальне членство з України в Асоціації європейських університетів [24]. НаУКМА впроваджував німецькомовну магістерську програму з європейських та німецьких студій разом з Єнським університетом (Німеччина) [2].

Протягом 1991–2012 рр. НТУУ «КПІ» налагодив успішну співпрацю з 112 технічними університетами з 36 країн світу, великою кількістю міжнародних організацій, багатьма відомими фірмами [31, с. 86].

У 2003 р. в НТУУ «КПІ» було створено осередок Асоціації сприяння ООН в Україні. Усі провідні університети Києва підтримували важливі традиції співробітництва зі світовими і регіональними міжнародними організаціями – ПРООН, ЮНЕСКО, ЮНІДО, НАТО, УНТЦ, BSUN, КОДАТА, МРНС (Міжнародна рада наукових союзів), Українською Радою Миру та багатьма іншими [29; 23].

НТУУ «КПІ» у досліджуваній період представляв Україну в 62 країнах на всіх континентах та прийняв делегації з 97 країн світу. У 2009 р. кількість міжнародних конференцій та інших протокольних заходів збільшилася в 10 разів. За програмою VISBY (Програма обмінів Шведського інституту регіону Балтійського моря) виконано інституціональні проекти, які сприяли модернізації навчального процесу за європейськими і світовими стандартами [29]. НТУУ «КПІ» розвивав мобільність за 11 програмами типу «Подвійний диплом» з університетами-партнерами, реалізував 5 європейських проектів, що дало можливість щороку виїжджати за кордон більш як 100 студентам НТУУ «КПІ» [18]. Діяли програми подвійної магістратури і аспірантури з вищими навчальними закладами Франції, Німеччини, Польщі та багатьох інших країн [29].

У 2010 р. НТУУ «КПІ» відвідали 143 делегації з 37 країн світу; 152 вчених представляли університет й Україну в 23 країнах на всіх континентах (окрім Антарктиди). У 2011 р. університет відвідали 144 делегації з 33 країн світу; 143 вчених представляли НТУУ «КПІ» й Україну в 31 країні [18].

За три роки майже вдвічі збільшився контингент іноземних студентів в НТУУ «КПІ» – до 1715 осіб у 2005 р. проти 950 у 2002 р. У 2005 р. для зарубіжних країн університет випустив 273 фахівці. Дипломи про закінчення навчання в НТУУ «КПІ» отримали громадяни 20 країн світу. Станом на 2012–2013 н. р. у НТУУ «КПІ» навчалось 497 студентів-іноземців із 39 країн світу. Спостерігалася позитивна динаміка прийому іноземних громадян до ВНЗ: 2010 р. – 121; 2011 р. – 172; 2012 р. – 210; 2013 р. – 272 [25; 34].

Партнерами НАУ станом на 2010 р. були більше сотні університетів і організацій майже 40 країн світу [31, с. 20; 26]. НАУ всіляко сприяв Україні впливатися у світове співтовариство через ІСАО. За роки існування Інституту ІСАО налагоджені зв'язки з авіаційними підприємствами й організаціями багатьох європейських держав з підготовки і перепідготовки авіаційних спеціалістів, а також з удосконалення і регіоналізації навчальних матеріалів. У 2010 р. університет виконував угоди з університетами, інститутами і авіакомпаніями 23 держав світу. Конструкторське бюро НАУ мали 16 договорів про міжнародну співпрацю [19].

НАУ здійснював підготовку іноземних фахівців з 44 напрямів та 69 спеціальностей різних освітньо-кваліфікаційних рівнів. Станом на 2012 р. в університеті навчалось 1200 іноземних студентів із 49 країн світу. Мовами навчання утвердилися українська, російська й англійська [6; 15].

Географія міжнародних зв'язків НУБіП була надзвичайно широкою, охоплювала всі частини світу і нараховувала сотні університетів. Лише у 2010 р. було підписано та пролонговано 54 угоди про співпрацю [22]. У період 2005–2008 рр. були підписані меморандуми про можливість отримання подвійного диплома НУБіП України й закордонними університетами [21]. У 2010 р. понад 700 студентів НУБіП України відвідали закордонні установи з метою навчання, стажування, навчально-виробничої практики, а також представили навчальний заклад та країну в ряді міжнародних заходів. 41 студент навчався за магістерськими програмами з можливістю отримати подвійний диплом, а понад 100 іноземних громадян з 17 країн світу здобували освіту в НУБіП та пройшли різні програми стажування [21]. Результатом багаторічної співпраці науковців НУБіП з Глобальним центром моніторингу пожеж (GFMC) та групою фахівців з лісових пожеж Європейської економічної комісії ООН/ФАО стало відкриття центру моніторингу пожеж на його базі [16].

НУБіП України був одним із ініціаторів створення у 1998 р. та активним учасником Глобального консорціуму вищої сільськогосподарської освіти і досліджень (Global Consortium of Agricultural Universities) [27]. Активно співпрацював з ФАО ООН, що відкрило нові можливості співпраці зі світовим співтовариством у питаннях всього продовольчого комплексу, ветеринарної медицини, створення нормативів якості та безпеки продукції, а також її міжнародної сертифікації й стандартизації [30].

Розвиток академічної мобільності був одним із пріоритетів міжнародної діяльності НУБіП. У 2010 р. понад 1000 викладачів, студентів та науковців взяли участь у різноманітних міжнародних заходах. На базі університету було організовано та проведено 235 міжнародних заходів [27].

НПУ налагодив розгалужену систему співробітництва з провідними навчальними закладами більше ніж 50 країн світу, активно розгорталася співпраця із зарубіжними партнерами в межах понад 80 відповідних угод [11, с. 3–4]. НПУ було прийнято до Європейської асоціації університетів та Євразійської асоціації університетів, а ректора університету академіка В. Андрущенко обрано віце-президентом Клубу ректорів Європи та присвоєно звання «Почесний професор» Міжнародного університету м. Відня, інших провідних університетів [23].

Помітною була активізація участі НПУ в міжнародних програмах і проектах. Якщо у 2005 р. в університеті було започатковано 7 міжнародних проектів; у 2006 р. їх було 11, то протягом 2007–2008 н. р. представники НПУ брали участь вже у 20 міжнародних освітніх організаціях, програмах та грантах. Станом на 2008 р. в університеті започатковано 26 міжнародних проектів [33, с. 70; 24]. Особливу активність у сфері міжнародної співпраці демонстрував Інститут корекційної педагогіки і психології, завдяки його зусиллям університет виграв у 2007–2008 н. р. три гранти міжнародних фондів і організацій, зокрема на реалізацію спільного проекту з Університетом (Едмонтон, Канада) «Інклюзивна освіта для дітей з вадами розвитку в Україні» терміном на 5 років [7, с. 70].

За останні роки динаміка прийому іноземних студентів до НПУ постійно зростала: якщо у 2004 р. в університеті навчалися 52 іноземні студенти, то в 2008–2009 н. р. вже навчалися 263 іноземні студенти й аспіранти із 26 країн світу [32, с. 91], у 2011 р. навчалось понад 400 студентів з 26 країн світу [24]. Станом на січень 2013 р. в університеті різними формами навчання було охоплено понад 350 іноземних студентів із 28 країн світу [11, с. 63].

НПУ імені М. П. Драгоманова перетворився на міжнародний творчий майданчик для обговорення та опрацювання новітніх освітніх методик. У 2012 р. університет організував і провів 24 міжнародні конференції, тобто кожен інститут провів по 1–2 міжнародні конференції. Проведення подібних конференцій сприяло піднесенню іміджу української науки, координуванню наукових досліджень і налагодженню наукових зв'язків викладачів університету з провідними вченими світу [11, с. 62].

Станом на 2012 р. міжнародне співробітництво НМУ здійснювалося зі 101 зарубіжним медичним та освітніми закладом, організацією, асоціацією, у тому числі з 79 іноземними освітніми закладами. У 2011 р. було подовжено багатосторонні угоди з Університетом Турку (Фінляндія), Університетом Аристотеля в Салоніках (Греція), Університетом де Усто (Іспанія), Університетом Гумбольдта (Німеччина) [28]. У 2012 р. університет мав 37 угод з провідними міжнародними організаціями і закладами, був учасником 27 освітніх

та 49 наукових міжнародних проектів, співзасновником Міжнародного університетського центру науки та співробітництва країн Південної і Південно-Східної Європи (Італія), Східноєвропейської мережі університетів (Польща) [5].

НМУ набув членства в міжнародних організаціях: ВООЗ, ЄРБ ВООЗ, Європейського регіонального комітету ВООЗ з політики та координації Спеціальної програми наукових досліджень, розробок і підготовки наукових кадрів у сфері відтворення населення та багатьох інших. НМУ співпрацював з Міжуніверситетським центром науки і співробітництва Східної та Південно-Східної Європи (Італія), до якого входили 33 університети з 14 країн, та зі Східноєвропейською мережею університетів, яку утворювали 35 університетів [20].

НМУ імені О. О. Богомольця у 2003 р. став співзасновником Міжуніверситетського центру науки та співробітництва країн Південної і Південно-Східної Європи (Італія), Східноєвропейської мережі університетів (Польща), учасником 17 освітніх та 56 наукових міжнародних проектів [31, с. 88–89].

НМУ брав участь у виконанні 114 грантових науково-дослідних робіт на суму близько 20 млн грн. Наукові гранти виконувалися спільно з 14 країнами світу, у т. ч. Австрія, Великобританія, Данія, Нідерланди Німеччина, Росія, США, Франція, Швейцарія, Швеція [20].

З кожним роком все більше іноземних студентів обирали НМУ імені О. О. Богомольця для здобуття вищої медичної освіти. НМУ навчав іноземних студентів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів з 54 країн світу. Найбільш представленими на всіх етапах підготовки кадрів для зарубіжних країн були Іран, Сирія, Йорданія, Індія, Ізраїль, Греція, Китай, Марокко, Польща [31, с. 88].

У 2010 р. уперше в історії НМУ відбувся випуск студентів з 24 країн світу, які навчалися за англomовною формою. У 2011 р. університет випустив 10 тисяч іноземних спеціалістів та здійснив підготовку другого випуску фахівців англomовної форми навчання. У 2012 р. до університету на навчання було зараховано понад 370 іноземних громадян, які представляли 39 країн світу [5]. Станом на 2012–2013 н. р. студентами англomовної форми навчання в НМУ було понад 250 осіб. Викладання навчальних дисциплін англійською мовою провадилося за спеціальностями: «Лікувальна справа», «Стоматологія» та «Фармація». Щорічно в НМУ відбувалося біля 100 відряджень співробітників до більш ніж 20 країн світу. Також діяла участь у наукових форумах відряджалися за кордон щорічно 7–10 студентів НМУ до 5–8 країн світу [20].

Важливою формою міжнародного співробітництва університету стала участь у міжнародних наукових конференціях, які проходили на базі НМУ та на базі університетів-партнерів. Серед такого рівня заходів наукова конференція «Актуальні питання естетичної та реконструктивної хірургії молочної залози» [12]. НМУ виступав ініціатором багатьох міжнародних заходів, зокрема, VII Конгресу педіатрів України «Актуальні проблеми педіатрії», який об'єднав понад 1700 учасників з України, Росії, Білорусії [17].

У 2002 р. КНТЕУ плідно співпрацював з 52 навчальними закладами 22 країн, діяли 43 довгострокові угоди з різних напрямів співробітництва [13, с. 148]. КНТЕУ брав участь у реалізації програми співробітництва Державного казначейства України і Міністерства економіки, фінансів і промисловості Франції. За підтримки Державного департаменту США здійснювався проект «Якісні методи вдосконалення бізнесу і навчальна розробка для КНТЕУ» [13, с. 149–150]. Усього за 1993–2003 рр. в КНТЕУ було проведено 65 конференцій, з них 26 міжнародного рівня [32, арк. 73].

КНТЕУ активно проявив себе у такому напрямі міжнародної діяльності, як участь у міжнародних ярмарках та виставках з вищої освіти. Міжнародні освітні виставки влаштував Український центр міжнародної освіти в різних країнах світу з метою розповсюдження інформації про можливість отримання освіти в українських ВНЗ. Університет рекламував свої освітні програми, матеріально-технічні та викладацькі можливості для їх реалізації на Міжнародному освітньому ярмарку «Salao do Estudante 98» в м. Сан-Паоло, Бразилія. У цьому заході взяли участь більш як 40 країн світу [32, арк. 60–61, 138–139, 143–144; 33, арк. 12–13].

Університет тісно співпрацював з міжнародними організаціями, зокрема використовував іноземні гранти, що дало реальну можливість оновити матеріальну базу, комп'ютерну техніку, навчальні плани, забезпечити сучасними підручниками та іншою методичною літературою бібліотеки.

Отже, міжнародну діяльність провідних київських університетів у 1991–2012 рр. вирізняла широка географія, різноманітність форм, всеохоплюваність нею переважної більшості структурних підрозділів. Університети активно співпрацювали з спорідненими вищими навчальними закладами (класичними, технічними, технологічними та іншого профілю університетами), міжнародними освітніми і науковими організаціями, що забезпечувало їхнє входження в міжнародний науково-освітній простір.

Проте станом на 2012 р. рівень міжнародної мобільності науковців київських університетів був ще помітно нижчий, ніж у країнах Центрально-Східної Європи. Університети, які були успішними на внутрішньому ринку освітніх послуг, активніше проявляли себе у зовнішній науково-освітній діяльності. Міжнародні зв'язки і реальна співпраця університетів із закордонними вищими школами стали своєрідним каталізатором інтеграційного поступу системи вищої освіти України. Результати міжнародної діяльності університетів забезпечували їхній сталий розвиток та інноваційність, подопове входження в світовий науковий і освітній простір.

1. *Антонюк Т. Д.* Міжнародні зв'язки київських університетів у 1991–2012 рр.: Монографія / Антонюк Тетяна Дмитрівна. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 586 с. 2. Брюховецький В'ячеслав Степанович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrgeroes.parod.ru/BryuhovetskyVS.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 04.03.2014. 3. *Губерський Л.* «Підготовка математиків-олімпійців – це ретельно вибудована система пошуку, відбору і селекції юних талантів» / Л. Губерський // Освіта України. – 2012. – № 36 (1305). – 3 вересня. 4. Дайджест 2012 / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Міжнародна співпраця. – 4 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukma.edu.ua/images/docs/presentation/digestu2012print.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 14.04.2014. 5. 23 вересня – день університету // Медичні кадри. – 2012. – № 13–14 (2598–2599). – 28 вересня. 6. Для іноземних громадян. Офіційний сайт факультету по роботі з іноземними студентами / Національний авіаційний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nau.edu.ua/ua/menu/ab%D1%96tur%D1%96%D1%94ntu/dlya-%D1%96nozomnix-gromadyan.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 01.09.2014. 7. Звіт про роботу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за 2007/2008 навчальний рік. – К. – 2008. – 169 с. 8. Звіт ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Губерського Леоніда Васильовича. Доповідь на конференції трудового колективу Київського національного університету імені Тараса Шевченка 25.12.2013. – 235 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/Zvit2013.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 01.02.2014. 9. Звіт ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Губерського Леоніда Васильовича про роботу за період з грудня 2011 року

по грудень 2012 року та завдання на наступний рік. Доповідь на Конференції трудового колективу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 26.12.2012. – 179 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/zvit.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 05.03.2013. 10. Звіт ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Губерського Леоніда Васильовича про роботу за період з грудня 2010 по грудень 2011 року та завдання на наступний рік. Доповідь на Конференції трудового колективу Київського національного університету імені Тараса Шевченка 27.12.2011. – 124 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/Zvit.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 09.09.2012. 11. Звіт ректора Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Андрущенко Віктора Петровича про роботу за 2012 рік та завдання на наступний рік. Доповідь на конференції трудового колективу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова 11 січня 2013 року. – Київ. – 2013. – 153 с. 12. З міжнародною участю // Медичні кадри. – 2004. – № 2 (2097). – 6 лютого. 13. Історія Київського національного торговельно-економічного університету: Монографія / А. А. Мазаракі, О. А. Пиріг, Т. І. Скірда та ін. – К.: Книга, 2006. – 256 с. 14. Історія Київського університету: монографія / І. В. Верба, О. В. Вербовий, Т. Ю. Горбань та ін.; кер. авт. кол. В. Ф. Колесник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 895 с. 15. *Колб Л.* Які київські ВНЗ дають зарубіжний диплом / Л. Колб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukped.com/novini/tse-tsikavo/2320-jaki-kiyivski-vnz-dajut-zarubizhniy-diplom.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 12.09.2013. 16. *Лакида П.* НУБіП України – національний координатор охорони лісів від пожеж в Східній Європі / П. Лакида // Університетський кур'єр. – 2013. – № 3 (1947). – 27 березня. 17. *Майданник В., Хайтович М., Терлецький Р.* VII Конгрес педіатрів України / В. Майданник, М. Хайтович, Р. Терлецький // Медичні кадри. – 2011. – № 19–20 (2582–2583). – 2 грудня. 18. Міжнародна діяльність університету: наближаючись до міжнародних стандартів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/links-13>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 29.01.2013. 19. Міжнародна співпраця / Офіційний сайт Аерокосмічного інституту НАУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aki.nau.edu.ua/?page_id=153. – Назва з екрана. – Дата звернення: 19.03.2013. 20. Міжнародне співробітництво НМУ імені О. О. Богомольця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nmu.edu.ua/a6.php>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 13.11.2012. 21. Міжнародні магістерські програми / Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/3470>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.09.2012. 22. Міжнародні партнери / Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/inter/partners>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.09.2012. 23. Найважливіші проекти міжнародних організацій, які виконуються в НТУУ «КПІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/ru/node/7248>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.11.2013. 24. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Міжнародне співробітництво. Буклет. 25. Обговорено проблеми китайських студентів // Київський політехнік. – 2005. – № 31. 26. Партнери університету // Відділ міжнародних зв'язків НАУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://interdep.nau.edu.ua/uk/component/content/article/3-2011-11-22-12-34-31/11-2011-11-13-12-32-03.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17.04.2013. 27. Про міжнародну діяльність / Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/4248>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.09.2012. 28. Ректор звітує перед колективом // Медичні кадри. – 2011. – № 15–16 (2578–2579). – 23 вересня. 29. Розбудова міжнародної діяльності дослідницького університету / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» [Звіт за 2008 рік] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/909-2>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 28.11.2012. 30. Співпраця з ФАО ООН / Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://nubip.edu.ua/node/3468>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.09.2012. **31.** Тугай А. М., Девтерова Т. В., Девтеров І. В. Київський центр вищих навчальних закладів / А. М. Тугай, Т. В. Девтерова, І. В. Девтеров. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. – 479 с. **32.** Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166, спр. 266. Звіти працівників вищих навчальних закладів про відрядження за кордон. 1998 р., 179 арк. **33.** ЦДАВО України. – Ф. 166, спр. 315. Звіти

працівників центрального апарату міністерства про відрядження за кордон у 1999 році. 1999 р., 222 арк. **34.** Циганок Б. А. Прийом іноземних громадян до НТУУ «КПІ» у 2013 році / Б. А. Циганок // Київський політехнік. – 2014. – № 1. **35.** Який ВНЗ – найкращий? // Освіта України. – 2012. – № 26. – 25 червня. **36.** Kyiv Mohyla Academy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zh.world-map-directory.com/placemark/Kyiv+Mohyla+Academy. – Назва з екрана. – Дата звернення: 04.01.2014.

УДК 364–787.26:[316.423.6:316.346.2–055.2](477.83/.86)«1914/192»

Мар'яна Байдак

Громадська діяльність як спосіб емансипації жінки в роки Першої світової війни (на прикладі українок Галичини)

Громадська активність українських жінок у Галичині в роки Першої світової війни була зумовлена соціальними і воєнними потребами. Розгортання в той час діяльності жіночих організацій було підготоване емансипаційними рухами, які в Габсбурзькій монархії набували сили від кінця XIX ст. Головними формами громадської активності українок під час війни були як допомога цивільним / пораненим / інтернованим у тилу, так і солдатам безпосередньо на лінії фронту; жінки поєднували традиційні для себе ролі куховарок, медсестер і вчителів із новими заняттями – волонтерок і керівниць організацій. Суспільна праця мала патріотичний підтекст. Визначальним у громадській роботі стало гасло «праця над народом і для народу», що вимагало відповідного рівня освіченості (насамперед знання польської та німецької мов). Активістки прагнули подолати неписьменність значної частини жінок, аби надалі залучити їх до громадської роботи. Допомога військовим і мирним мешканцям відбувалася завдяки приватній ініціативі суспільно-активних жінок і пожертв громадян / меценатів. Поштовхом і прикладом для громадської діяльності українок у Галичині була активність польського жіноцтва. Упродовж війни український жіночий рух перебував у суспільно-політичній і культурній конкуренції з польським. Жінкам обох національностей доводилося долати взаємну ворожнечу і шукати шляхи співпраці.

Ключові слова: жінка, громадська діяльність, емансипація, Перша світова війна, українки, Галичина.

Mariana Baidak

Public Activism as a Way of Woman's Emancipation during the World War I (on the Example of Ukrainian Women in Galicia)

Public activity of Ukrainian women in Galicia during the World War I was caused by social and military needs. Deployment of women's organizations was prepared by emancipatory movements, which gained strength from the late nineteenth century in Habsburg monarchy. The main forms of public activity of Ukrainian women considered support of civil and wounded, people interned in the rear and soldiers directly in line of the front. Women combined their traditional role of cooks, nurses and teachers with new occupations of volunteers and organization leaders. Public work possessed patriotic overtones. The slogan «work of the people and for the people», which required the corresponding level of education (especially knowledge of Polish and German) became determining in social work. Activists tried to overcome illiteracy of women in order to involve them in public works. The main help of the military and civilians was made through public-private initiative of active women and public donations. The activity of Polish women was a real impetus and example for the public activities of Ukrainian Galician women. Ukrainian and Polish women's movements were in the socio-political and cultural competition during the war. Women of both nationalities had to overcome mutual hostility and seek cooperation.

Keywords: Female, Public Activities, Emancipation, First World War, Ukrainian Galicia.

Марьяна Байдак

Общественная деятельность как способ эмансипации женщины в годы Первой мировой войны (на примере украинок Галичины)

Общественная деятельность украинских женщин в Галичине в годы Первой мировой войны была обусловлена социальными и военными потребностями. Разворачивание в то время деятельности женских организаций было подготовлено эмансипационными движениями, которые в Габсбургской монархии приобретали силы с конца XIX ст. Главными формами общественной активности украинок во время войны были помощь как гражданским / раненым / интернированным в тылу, так и солдатам непосредственно на линии фронта; женщины объединяли традиционные для себя роли кухарок, медсестер и учителей с новыми занятиями – волонтерок и руководителей организаций. Общественный труд имел патриотический подтекст. Определяющим в общественной деятельности был лозунг «труд над народом и для народа», что требовало определенного уровня образованности (в первую очередь знания польского и немецкого языков). Активистки стремились преодолеть безграмотность значительной части женщин, чтобы впоследствии привлечь их к общественной работе. Помощь военным и мирным жителям происходила благодаря частной инициативе общественно-активных женщин и пожертвованной граждан / меценатов. Толчком и примером для общественной деятельности украинок в Галичине была активность польских женщин. На протяжении войны украинское женское движение пребывало в общественно-политической и культурной конкуренции с польским. Женщинам обоих национальностей доводилось преодолевать взаимную враждебность и искать пути сотрудничества.

Ключевые слова: женщина, общественная деятельность, эмансипация, Первая мировая война, украинки, Галичина.

Залучення жінок до громадської роботи диктувала воєнна дійсність. Брак досвіду і кваліфікації компенсувала важка й наполеглива робота. Причини, які спонукали жінок братися до невідомої роботи, були різні, найчастіше вони залежали від індивідуальних уявлень жінки про громадянський обов'язок і про те, як організувати життя в критичній ситуації. В основі більшості жіночих ініціатив було бажання долучитися до громадського життя: «і враз зрозумів наш загаль, що без участі нашого жіноцтва в роботі на всіх ділянках

громадського життя, не покотиться віз нашого народного життя з належною швидкістю, по дорозі загального поступу. Вслід за тим, зі всіх сторін понеслися заклики жінок до організацій, до праці на громадському полі» [3, с. 2]. Утім, з того часу відомі імена тільки небагатьох активних жінок, які бралися за організацію товариств і намагалися координувати діяльність різних, не тільки жіночих, організацій. Після завершення бойових дій жіночі організації зосередили увагу на питаннях розвитку жіночого руху. Виникла потреба